

Lidia Piotrowska*

Rozważania na temat statusu byłych biegłych sądowych

[Reflections on the Status of Former Court Experts]

Abstract

In this article, the author referred to the definition of the notion of an expert (court expert, *ad hoc* expert, *ad casum* expert) and its rights and obligations. She also indicated the form of appointing an expert, including a scientific institute (scientific and research institute), resulting from the provisions of law. In addition, she presented her views on the status of former court experts – i.e. people who once held this function – and also pointed out the differences between an expert and a witness.

Keywords: court expert, *ad hoc* expert, *ad casum* expert, scientific institute, scientific and research institute, witness.

Wprowadzenie

Własne doświadczenia skłoniły autorkę do napisania artykułu dotyczącego byłych biegłych sądowych. Autorka postawiła sobie następujące pytania badawcze:

- 1) jaki jest status osoby pełniącej kiedyś funkcję biegłego, tj. osoby, która z tej funkcji została zwolniona na własną prośbę?
- 2) czy osoba taka – pomimo rezygnacji z pełnienia tej funkcji – dalej ma obowiązki tej funkcji przypisane?
- 3) czy prawa i obowiązki biegłego po takiej rezygnacji ustają?

Odpowiedzi na te pytania autorka udzieliła na podstawie analizy przepisów prawa oraz analizy terminu „biegły”, formy jego powołania oraz praw i obowiązków biegłego. Autorka celowo odniosła się do szerszego pojęcia, jakim jest „biegły” – w tym do instytutu naukowego i naukowo-badawczego.

W niniejszym artykule autorka wskazała także na różnice pomiędzy biegłym a świadkiem.

* **Lidia Piotrowska** – mgr inż., doktorantka w Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie, prawniczka, rzeczoznawca majątkowy, biegła sądowa.

Pojęcie biegłego

Jak stwierdza autorka w wydanej niedawno książce: „w polskim systemie prawa występuje pewne «rozproszenie legislacyjne» towarzyszące problemom terminologicznym dotyczącym statusu biegłego sądowego. W aktach prawnych spotykamy się z dwoma pojęciami:

- 1) «biegły sądowy» («biegli sądowi»),
- 2) «biegły» («biegli»).

Przyjmuje się, że „biegły sądowy” oznacza osobę wpisaną na listę biegłych prowadzoną przez prezesa sądu okręgowego². Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych³ profesję biegłego sądowego traktuje jako „funkcję”. Świadczą o tym – przypomnijmy – przepisy zawierające następujące sformułowania:

- ◆ „Biegły przed objęciem funkcji...”,
- ◆ „Prezes zwalnia z funkcji biegłego...”,
- ◆ „Prezes może zwolnić z funkcji biegłego...”,
- ◆ „z chwilą zwolnienia z funkcji...” itd.⁴

Należy pamiętać, że powyższe rozporządzenie dotyczy tylko i wyłącznie biegłych sądowych.

Mając na uwadze przepisy tego rozporządzenia, uznaje się, że biegły sądowy jest organem pomocniczym sądu i stanowi instytucję sądowego prawa procesowego. Tytułu biegłego sądowego osoba pełniąca tę funkcję może używać jedynie przy sporządzaniu opinii dla określonego prawnie kręgu podmiotów.

„Biegłego” z kolei uznaje się za kategorię szerszą. Określenie „biegły” dotyczy osób powoływanych przez organ procesowy do wydania w danym postępowaniu opinii:

- ◆ wpisanych na listę prezesa sądu okręgowego (biegłych sądowych),
- ◆ spoza tej listy, tzw. biegłych *ad hoc* i biegłych *ad casum*.

Niektórym podział ten wydaje się nieco sztuczny i nie do końca zrozumiały. Jest on zapewne swoistym wyrazem filozofii zakładającej pierwszeństwo osób wpisanych na listę przed biegłymi ustanawianymi *ad hoc* czy *ad casum*⁵. Biegły *ad hoc* to każda osoba, o której wiadomo, że dysponuje odpowiednią

¹ L. Piotrowska, Funkcja biegłego w postępowaniu cywilnym, karnym i administracyjnym, *Novae Res*, Gdynia 2022, s. 14.

² *Ibidem*.

³ Dz.U. nr 15, poz. 133.

⁴ L. Piotrowska, Biegły sądowy – funkcja czy zawód?, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych”, 2017, 1(40), s. 53.

⁵ G. Ott, Komentarz do art. 157 [w:] *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. A. Górski, LEX/el. 2013; L. Piotrowska, Biegły sądowy – funkcja czy zawód?, *op. cit.*, s. 54.

wiedzą w danej dziedzinie (specjalności). Biegły *ad hoc* sporządza opinie do-
raźnie, biegły *ad casum* natomiast sporządza opinie w konkretnej sprawie.

Biegłym może być także instytut naukowy lub naukowo-badawczy. Do-
wód z opinii takiego instytutu stanowi odmianę dowodu z opinii biegłego
będącego osobą fizyczną⁶.

Wartość dowodowa opinii sporządzonych przez biegłego – biegłego
sądowego, biegłego *ad hoc*, biegłego *ad casum*, instytut naukowy lub na-
ukowo-badawczy jest taka sama (równa).

Reasumując: „biegły” to źródło dowodowe, które dostarcza środek do-
wodowy, czyli opinię. Przez „opinię” należy rozumieć orzeczenie specja-
listy na jakiś temat.

W tym miejscu warto zauważyć, że nie należy utożsamiać terminu „bie-
gły” z terminem „świadek”, którym jest osoba trzecia, mogąca spostrzec
poza procesem okoliczności sporne oraz mające znaczenie dla danej sprawy.
Trzeba pamiętać, iż obok faktów zewnętrznych przedmiotem zeznań
świadka mogą być również stany wewnętrzne człowieka, takie jak: jego
przeżycia, reakcje psychiczne, intencje oraz dobra lub zła wiara. Przed-
miotem zeznania powinny być osobiste spostrzeżenia świadka, a nie
jego sądy o faktach tworzone w drodze tzw. wnioskowań. Trzeba jednak
zwrócić uwagę na fakt, że zgodnie np. z wyrokiem Sądu Najwyższego z 25
stycznia 2012 r. sygn. akt V CNP 14/11⁷: „nie można przekreślać z góry przy-
datności dowodowej świadków, którzy nie będą relacjonować własnych
spostrzeżeń, a[le] jedynie te, które usłyszały od innych osób (tzw. *testes ex
auditu*)”, w związku z czym także tacy świadkowie w razie wezwania mają
obowiązek zeznawać przed sądem⁸.

Ciekawym orzeczeniem w kontekście biegłego *ad hoc* jest np. wyrok Sądu
Apelacyjnego w Lublinie z 28 maja 2013 r. o sygn. akt I ACa 124/13, w któ-
rym Sąd słusznie stwierdził, że „osoba mająca z racji posiadania wiadomości
specjalnych spostrzeżenia niedostępne dla innych osób (np. lekarz leczący
chorego), powinna być z reguły przesłuchana w charakterze świadka,
a funkcję biegłego należy powierzyć innej osobie, która nie zetknęła się
poprzednio z faktami istotnymi dla rozstrzygnięcia sprawy”⁹.

⁶ T. Żyznowski, Komentarz do art. 290 k.p.c. [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, LEX el/2013; M. Sieńko, Komentarz do art. 290 k.p.c. [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. M. Manowska, LEX/el. 2015.

⁷ <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia2/V%20CNP%2014-11-1.pdf>.

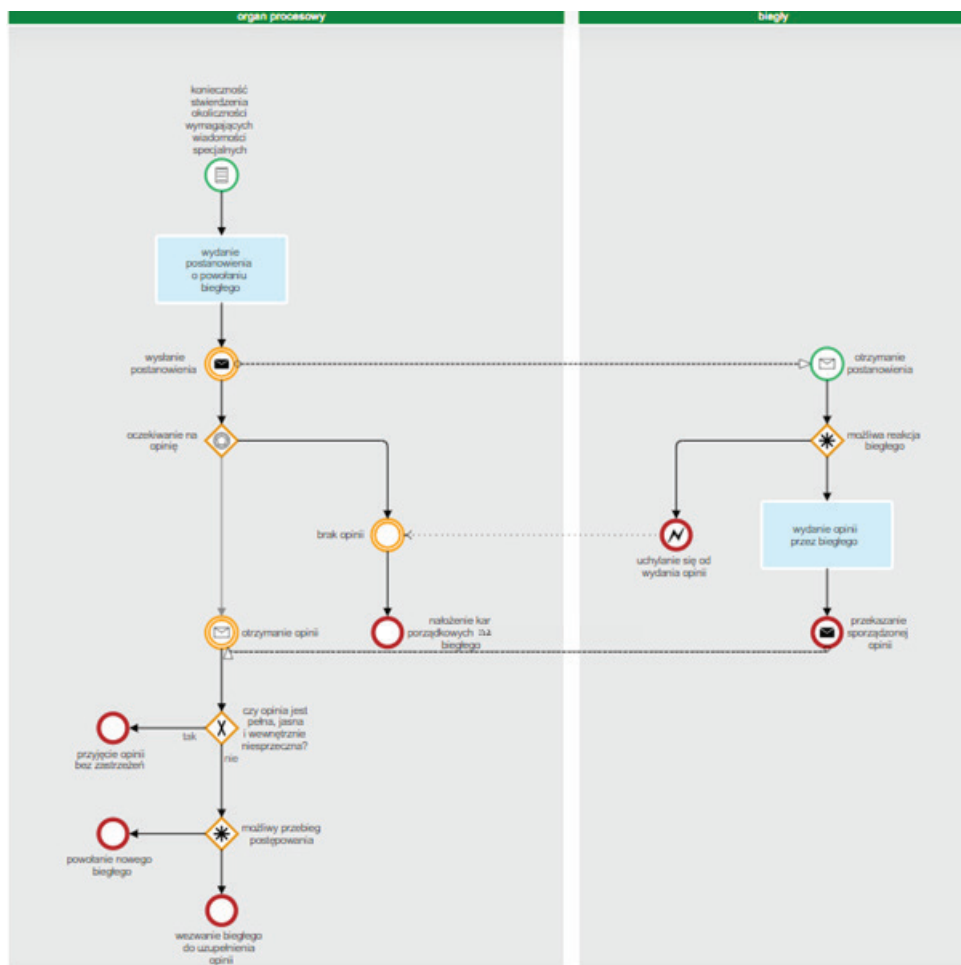
⁸ A. Klich, Świadek w postępowaniu cywilnym, 2017, <https://kdskancelaria.pl/swiadek-w-postepowaniu-cywilnym/>.

⁹ [http://orzeczenia.lublin.sa.gov.pl/details/\\$N/15300000000503_I_ACa_000124_2013_Uz_2013-05-28_001](http://orzeczenia.lublin.sa.gov.pl/details/$N/15300000000503_I_ACa_000124_2013_Uz_2013-05-28_001).

Forma powołania biegłego

Postępowanie dotyczące powołania biegłego wynika z ustawy z 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego¹⁰. Owo postępowanie doskonale zobrazowała K. Kremens¹¹ – schemat nr 1.

Schemat nr 1.

Źródło: K. Kremens, J. Skorupka (red. nauk.), Powołanie biegłego, LEX/el. 2015.

¹⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.

¹¹ K. Kremens, J. Skorupka (red. nauk.), Powołanie biegłego, LEX/el. 2015.

Jak wskazuje powyższy schemat, jednym z punktów tego postępowania jest wydanie postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego (powołaniu biegłego w sprawie – na konkretną okoliczność). W tym punkcie zwrócono właśnie szczególną uwagę na formę powołania biegłego. Otóż w postępowaniu cywilnym decyzja o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego (powołaniu biegłego) należy do sądu (art. 278 kodeksu postępowania cywilnego). Strony zaś mogą składać wnioski dotyczące dowodu i biegłego. Sąd może jednak dopuścić dowód niewskazany przez stronę (art. 232 ww. ustawy).

Forma powołania biegłego (dopuszczenia dowodu z opinii biegłego) ma postać postanowienia. Zgodnie bowiem z art. 236 § 1 ww. ustawy „w postanowieniu o dopuszczeniu dowodu sąd oznaczy środek dowodowy i fakty, które mają nim zostać wykazane, a w miarę potrzeby i możliwości – także termin i miejsce przeprowadzenia dowodu”. Na taką samą formę wskazuje art. 194 ustawy z 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego¹². Co prawda kodeks postępowania cywilnego nie wymienia elementów takiego postanowienia, ale można stwierdzić, że w takim postanowieniu należałoby zawrzeć te elementy, które wynikają z kodeksu postępowania karnego, tj.:

- 1) imię, nazwisko i specjalność biegłego lub biegłych, a w wypadku opinii instytucji, w razie potrzeby, specjalność i kwalifikacje osób, które powinny wziąć udział w przeprowadzeniu ekspertyzy;
- 2) przedmiot i zakres ekspertyzy ze sformułowaniem, w miarę potrzeby, pytań szczegółowych;
- 3) termin dostarczenia opinii.

Sąd powinien ponadto oznaczyć, czy opinia biegłego ma być przedstawiona ustnie, czy też na piśmie.

Należy zauważyć, że nie istnieje wzór ww. postanowienia. W praktyce postanowienia te wyglądają więc różnie. Poniżej dla przykładu zamieszczono postanowienie jednego z sądów o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego (rys. nr 1) – postanowienie to dotyczy powołania autorki niniejszego artykułu na biegłego z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz wyceny nieruchomości, czyli biegłego o dwóch specjalnościach.

Z chwilą powołania biegłego rozpoczyna się więc współpraca biegłego z organem procesowym.

Do biegłego (biegłych) odnosi się także ustawa z 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego¹³, jednak z tej ustawy nie wynika forma jego powołania. Otóż zgodnie z art. 84 § 1 „gdy w sprawie wymagane

¹² Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1375.

¹³ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 2000.

są wiadomości specjalne, organ administracji publicznej może zwrócić się do biegłego lub biegłych o wydanie opinii”. Biegły może być powołany z urzędu albo na wniosek strony (stron) postępowania.

Rys. nr 1.

Sygnatura akt I C

POSTANOWIENIE

Ostróda, dnia 2021 r.

Sąd Rejonowy w Ostródzie I Wydział Cywilny w następującym składzie:
Przewodniczący
po rozpoznaniu w dniu 2021 r. w Ostródzie
na posiedzeniu niejawnym
sprawy z powództwa
przeciwko
o zapłatę

postanawia
dopuszczyć dowód z opinii biegłego z zakresu planowania i zagospodarowania
przestrzennego oraz wyceny nieruchomości na okoliczność ustalenia, czy i
ewentualnie w jaki sposób, w wyniku uchwalenia w dniu uchwałą
nr planu zagospodarowania przestrzennego
zmianie bądź ograniczeniu uległa możliwość korzystania z działki powodów nr
położonej w obrębie, KW nr oraz czy w
związku z tym zmniejszyła się i o ile wartość tej nieruchomości.

Źródło: Materiały własne.

Prawa i obowiązki biegłego

Niewątpliwie *prawem biegłego* (to zbiorcza kategoria opisująca jego pozycję oraz określająca jego uprawnienia) są:

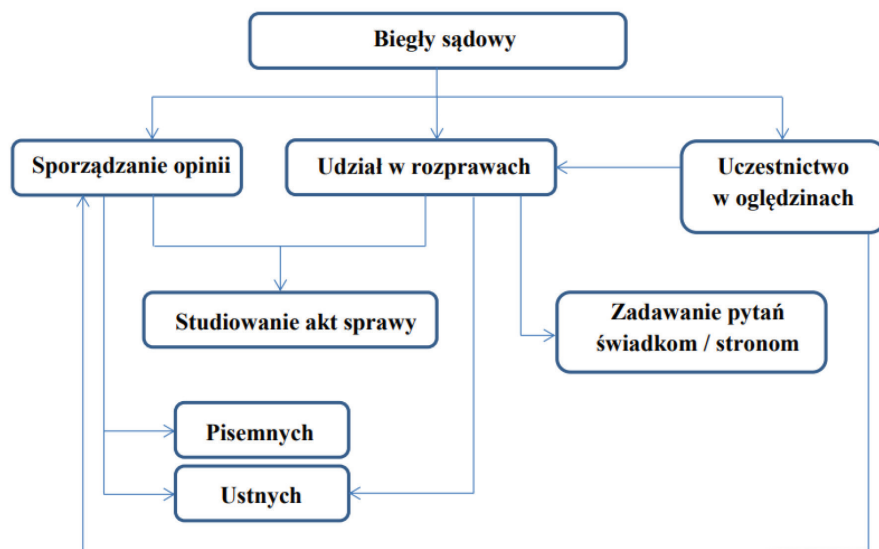
- ♦ dostęp do akt sprawy (w niezbędnym zakresie),
- ♦ możliwość dokonania oględzin,

- ◆ uzyskanie wynagrodzenia za swoją pracę (za wydanie opinii, za udział w rozprawie itd.),
- ◆ zwrot poniesionych kosztów w związku z wydaniem opinii.

W niektórych przypadkach oględziny dokonywane przez biegłego są zarówno prawem, jak i obowiązkiem (np. w przypadku biegłego sądowego w zakresie wyceny nieruchomości, który jest rzeczoznawcą majątkowym). Prawem biegłego – biegłego sądowego jest także możliwość złożenia rezygnacji z pełnienia tej funkcji, zgodnie z powoływaniem wcześniej rozporządzeniem w sprawie biegłych sądowych.

Obowiązki biegłego przejrzyste przedstawia z kolei schemat autorki niniejszego artykułu zawarty w przywoływanej już publikacji¹⁴, który dla przypomnienia ponownie tu zamieszczamy. Schemat ten co prawda dotyczy biegłego sądowego, ale ma zastosowanie zarówno do biegłego *ad hoc* czy *ad casum*, jak i do instytutu naukowego lub naukowo-badawczego (schemat nr 2).

Schemat nr 2.

Źródło: L. Piotrowska, *Biegły sądowy – funkcja czy zawód?*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2017, 1(40), s. 53.

¹⁴ L. Piotrowska, *Biegły sądowy – funkcja czy zawód?*, op. cit., s. 53.

Jak wynika z powyższego schematu, do obowiązków biegłego należy więc sporządzanie opinii pisemnych (głównych, uzupełniających, dodatkowych) oraz ustnych, w tym udział w rozprawach. Obowiązkiem biegłego jest także ustosunkowanie się do zgłoszonych uwag, zarzutów i pytań sądu lub stron i uczestników postępowania.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na opinię biegłego. Otóż opinia sporządzona przez biegłego jest szczególnym dowodem w sprawie i niejednokrotnie przesądza o wartości dowodów. W związku z tym opinia powinna być przygotowywana przez osoby obiektywne i dysponujące bogatym doświadczeniem oraz wiedzą w danej specjalności. Opinia biegłego jest jednak poddawana krytyce stron postępowania, które mogą ją zwalczać wszelkimi dostępnymi środkami dowodowymi, jak również mogą żądać powołania innego biegłego z danej specjalności. Sąd z kolei nie jest związany taką opinią i ma obowiązek ocenić ją na równi z innymi środkami dowodowymi w ramach swobodnej oceny dowodów. Bezkrytyczne bowiem przyjęcie opinii sporządzonej przez biegłego stanowiłoby dopuszczenie rozstrzygnięcia sprawy przez osobę trzecią, jaką jest osoba biegłego, a nie przez sąd orzekający¹⁵.

Jak wskazała autorka niniejszego artykułu we wcześniejszej publikacji – na tych samych łamach¹⁶ – dowód¹⁷, jakim jest opinia biegłego, podlega takiej samej ocenie sądu, jak pozostały materiał dowodowy zgromadzony w danej sprawie. Z uwagi jednak na specyficzność opinii jej ocena stanowi ocenę wartości zawartego w niej rozumowania. Kontrola sądu dokonywana jest zatem z punktu widzenia zasad logicznego rozumowania, stopnia zaufania do wiedzy biegłego sądowego sporządzającego opinię, fachowości, rzetelności i logiczności. Kryteriami oceny opinii biegłych są w szczególności:

- ◆ zgodność z zasadami logiki i wiedzy powszechnej,
- ◆ poziom wiedzy biegłego,

¹⁵ W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne – zarys wykładu*, Warszawa 2001, s. 226 i nn.

¹⁶ L. Piotrowska, *Szczegółowa analiza stanu prawnego i stanu faktycznego nieruchomości jako fundament opinii biegłego sądowego w sprawie z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2017, 2(41), s. 48.

¹⁷ „W postępowaniu sądowym udowodnienie faktów, z których wywodzone są skutki prawne w postaci zasadności lub bezzasadności roszczenia, wymaga skorzystania przez stronę z odpowiednich środków dowodowych. Podstawowym dowodem wykorzystywanym w ramach wszelkich postępowań są dokumenty” (M. Opiela, *Dowody w postępowaniu sądowym*, „Miesięcznik Ubezpieczeniowy” 2013, 9, s. 19).

- ◆ podstawy teoretyczne opinii,
- ◆ sposób motywowania,
- ◆ stopień staranności wyrażonych w niej wniosków¹⁸.

Prawa i obowiązki biegłego są zatem związane z wykonywaną funkcją.

Status byłego biegłego sądowego

Przez „byłego biegłego sądowego” autorka rozumie osobę, która w karierze zawodowej pełniła tę funkcję, ale z niej zrezygnowała – i w konsekwencji została skreślona z listy prezesa sądu okręgowego. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 6 § 1 przywoływanego już wcześniej rozporządzenia w sprawie biegłych sądowych „prezes zwalnia z funkcji biegłego na jego prośbę”.

W trakcie pełnienia funkcji biegły sądowy był tzw. uczestnikiem postępowania sądowego. Występował jako ekspert ustanowiony przez prezesa sądu okręgowego biegłym sądowym i powołanym w konkretnej sprawie (na konkretną okoliczność) do sporządzenia opinii.

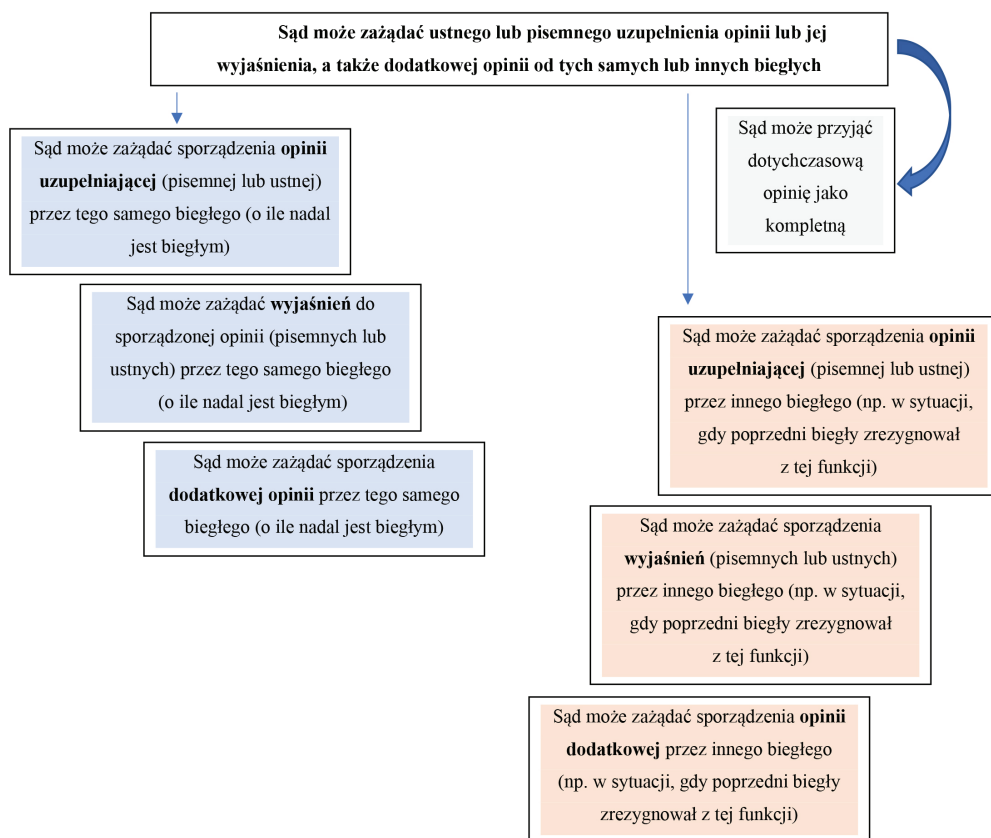
Tak jak status osoby pełniącej funkcję biegłego sądowego jest zrozumiały, tak status byłego biegłego sądowego w praktyce powoduje wiele wątpliwości – sądy podchodzą do tego tematu w sposób zróżnicowany. Pierwsza wątpliwość dotyczy tego, czy byłemu biegłemu sądowemu można zlecić opinię uzupełniającą. W ocenie autorki niniejszego artykułu nie. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na przepis art. 286 kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którym „sąd może zażądać ustnego lub pisemnego uzupełnienia opinii lub jej wyjaśnienia, a także dodatkowej opinii od tych samych lub innych biegłych”. Z powyższego wynika, że sąd może zlecić biegłemu sporządzenie opinii uzupełniającej bądź wyjaśnień do opinii głównej (podstawowej) – i tu należy zwrócić uwagę na słowo „biegłemu”. Osoba, która była kiedyś biegłym sądowym, nie jest dalej biegłym. W związku z tym nie może sporządzać ani opinii uzupełniających, ani wyjaśnień (a co za tym idzie nie przyjmuje nowych zleceń z sądu). W trakcie pełnienia tej funkcji osoba ta była do tego zobowiązana. Po zaprzestaniu wykonywania tej funkcji już nie ma takich obowiązków. Nie ma także praw przypisanych biegłemu, o których mowa powyżej (s. 108 i nn.). Należy zauważyć, że biegłym sądowym nie zostaje się przecież na całe życie, lecz jest się ustanowionym na okres kaden-

¹⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 7 lutego 2013 r., sygn. akt V ACa 668/12.

cji. Po zaprzestaniu tej funkcji (skreśleniu z listy prezesa sądu okręgowego na własną prośbę bądź wykreśleniu „z urzędu”) biegły sądowy nie staje się automatycznie innym biegłym, np. biegłym *ad hoc*.

W ocenie autorki niniejszego artykułu nie bez powodu w ww. przepisie znalazło się słowo „lub”. Autorka przeanalizowała więc szczegółowo ów przepis (schemat nr 3).

Schemat nr 3.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy art. 286 kodeksu postępowania cywilnego.

W sytuacji dotyczącej osoby, która zaprzestała pełnienia funkcji biegłego sądowego, sąd może ocenić opinie dotychczas przez nią sporządzone (opinie sporządzone w trakcie wykonywania tej funkcji – opinię główną i opinie uzupełniające) i przyjąć je jako wiarygodny dowód w sprawie

bądź, jeśli powstaną co do tego wątpliwości, sąd może zlecić sporządzenie opinii uzupełniającej lub wyjaśnień – a także opinii dodatkowej – innemu biegłemu. Na pierwszy rzut oka wydaje się, że opinię uzupełniającą lub wyjaśnienia mógłby sporządzić tylko ten biegły sądowy, który był autorem opinii pierwotnej. Opinia uzupełniająca może być związana z okolicznością, na którą była sporządzana opinia główna, ale może także stanowić nowe uzupełnienie sprawy. Obydwie opinie może sporządzić inny biegły. To samo dotyczy wyjaśnień. Gdyby było inaczej, słowa „od tych samych biegłych” znalazłyby się jednak w innym miejscu tego przepisu, co w konsekwencji stanowiłoby o tym, że opinię uzupełniającą i wyjaśnienia sporządzałyby tylko ten sam biegły.

Na marginesie warto zwrócić uwagę na to, co wskazano w komentarzu do art. 286 kodeksu postępowania cywilnego¹⁹. Otóż zgodnie z nim obecne rozwiązania dotyczące usunięcia wadliwości opinii mają na celu doprecyzowanie i poszerzenie dotychczasowego rozwiązania przez:

- ◆ żądanie wyjaśnienia opinii niezależnie od jego formy,
- ◆ wyraźne wskazanie możliwości uzupełnienia niekompletnej opinii,
- ◆ wyjaśnienie i uzupełnienie opinii, które może mieć formę nie tylko ustną,
- ◆ wprowadzenie dodatkowej opinii w przypadku ekspertyzy instytutu.

Ponadto należy wskazać, że biegły powinien być wezwany na posiedzenie sądu wtedy, gdy miał zleczone opracowanie opinii pisemnej. Sąd ma obowiązek w razie potrzeby zażądać od biegłego wyjaśnień ustnych i umożliwić stronom zadawanie odpowiednich pytań (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 14 lipca 1964 r. sygn. akt I PR 192/62, OSNPG 1964, nr 12, poz. 88)²⁰. Zarządzenia sądu w tych sprawach są dla biegłego wiążące. W tym miejscu należy podkreślić, że powyższe dotyczy biegłego (a nie byłego biegłego – biegłego sądowego).

Co do opinii dodatkowej, to przepis nie wskazuje jej formy – tak jak ma to miejsce w przypadku opinii uzupełniającej i wyjaśnień. Mając jednak na uwadze przepis stanowiący o tym, że sąd powinien oznaczyć, czy opinia ma być przedstawiona ustnie, czy też na piśmie – można stwierdzić, że opinia dodatkowa także może być złożona ustnie bądź pisemnie.

W ocenie autorki niniejszego artykułu słowo „lub” można rozumieć również w ten sposób, że sąd może zlecić sporządzenie opinii temu same-

¹⁹ K. Flaga-Gieruszyńska, Komentarz do art. 290 k.p.c. [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Legalis/el. 2017.

²⁰ <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/i-pr-192-62-wyrok-sadu-najwyzszego-520264623>.

mu i innemu biegłemu (np. może dokonać tzw. konfrontacji biegłych). Słowo „lub” oznacza przecież „to lub to” oraz „to i to”.

Uzupełnienie opinii przez tego samego lub innego biegłego może więc nastąpić w sytuacji, gdy opinia w ocenie sądu jest niepełna, jej treść budzi wątpliwości, ewentualnie w innym zakresie nie zadowala sądu, a mankamentów tych i wątpliwości nie zdoła się usunąć w toku ustnych wyjaśnień składanych przez biegłego na rozprawie. Powyższe także dotyczy biegłego, a nie byłego biegłego – biegłego sądowego.

W tym miejscu należy ponadto zauważyć, że osoba, która kiedyś była biegłym sądowym, może być np. biegłym *ad hoc*, ale – w ocenie autorki niniejszego artykułu – nie w tej samej sprawie i nie na tę samą okoliczność, na którą sporządzała opinię, będąc biegłym sądowym. Nie może być bowiem takiej sytuacji, że osoba powołana jako biegły *ad hoc* odnosi się do swojej opinii sporządzonej w trakcie wykonywania funkcji biegłego sądowego (nie może także odnosić się do uwag, pytań i zarzutów powstałych do tej opinii). Odniesienie się do uwag, pytań i zarzutów zgłoszonych do opinii sporządzonych przez taką osobę (powstałych w trakcie wykonywania tej funkcji, ale przekazanych przez sąd tej osobie po ustaniu ww. funkcji bądź powstałych już po ustaniu tej funkcji) nie jest więc jej obowiązkiem. Osoba, która nie jest już biegłym sądowym, nie powinna sporządzać pism, w których odnosi się do uwag, pytań i zarzutów powstałych do jej opinii (powinna to zrobić podczas pełnienia funkcji). Opinia uzupełniająca oraz wyjaśnienia (w tym odpowiedź na uwagi, pytania i zarzuty stron oraz sądu) są przecież ściśle związane z opinią główną (podstawową), jaką sporządził biegły – biegły sądowy.

Osoba będąca kiedyś biegłym – biegłym sądowym nie uczestniczy też w rozprawach (nie wydaje opinii ustnych) po zaprzestaniu tej funkcji. Nie można więc wzywać takiej osoby na rozprawy celem wydania opinii ustnej (w stosunku do opinii głównej) oraz celem udzielania odpowiedzi na pytania stron i sądu co do sporządzonej opinii. Nie można również wzywać takiej osoby do wskazywania przyczyn, z jakich nie może uczestniczyć w rozprawach – przyczyny takie wynikają bowiem wprost z przepisów prawa. Za odmowę złożenia opinii uzupełniającej lub wyjaśnień, a także za odmowę uczestnictwa w rozprawie nie można więc karać takiej osoby grzywną. Otóż zgodnie z art. 287 k.p.c. „za nieusprawiedliwione niestawiennictwo, za nieuzasadnioną odmowę złożenia przyrzeczenia lub opinii albo za nieusprawiedliwione opóźnienie

złożenia opinii sąd skáže biegłego na grzywnę”. Powyższe dotyczy jednak osoby będącej biegłym, a nie osoby, która kiedyś tę funkcję pełniła (byłego biegłego). Na marginesie należy zauważyć, że w ww. przepisie jest m.in. mowa o opinii i dotyczącym jej opóźnieniu – w ocenie zaś autorki niniejszego artykułu wyjaśnienia, odpowiedź na uwagi, pytania i zarzuty nie są opinią.

Należy ponadto pamiętać, że gdy osoba będąca biegłym sądowym otrzymała zlecenie z sądu na sporządzenie opinii i przed upływem czasu na jej wykonanie (przed jej sporządzeniem i wysłaniem do sądu) zrezygnowała z tej funkcji, jej obowiązkiem jest pomimo to opinię sporządzić i zrealizować postanowienie sądu (w takiej sytuacji opinia będzie sporządzona przez biegłego sądowego, ale przekazana do sądu po złożeniu rezygnacji z tej funkcji).

Warto ponadto zwrócić uwagę, że prawem i obowiązkiem takiej osoby, przy powoływaniu jej ponownie na biegłego (np. na biegłego *ad hoc*) w innej sprawie i na inną okoliczność, jest wykazanie przeszkody, która uniemożliwia jej wydanie opinii – stanowi o tym art. 280 kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którym „osoba wyznaczona na biegłego może nie przyjąć włożonego na nią obowiązku z przyczyn, jakie uprawniają świadka do odmowy zeznań, a ponadto z powodu przeszkody, która uniemożliwia jej wydanie opinii”. Jeśli dana osoba zrezygnowała z pełnienia funkcji biegłego sądowego (a miała do tego prawo), zrobiła to z jakichś powodów, np. z uwagi na nowe zobowiązania zawodowe, których nie da się pogodzić z pełnieniem ww. funkcji, bądź sytuację zdrowotną. Rodzajem takiej przeszkody będzie zatem niemożność sporządzenia opinii z uwagi np. na inne zobowiązania zawodowe.

Dodajmy, że nie można prowadzić sprawy sądowej kosztem osoby, która pełniła funkcję biegłego sądowego, ale z niej zrezygnowała. To strony postępowania sądowego ponoszą jego koszty i z chwilą podjęcia decyzji o złożeniu pozwu do sądu powinny mieć to na uwadze. Nie można więc zmuszać osoby, która pełniła funkcję biegłego sądowego, do dalszego realizowania obowiązków przypisanych do tej funkcji tylko dlatego, aby strony postępowania nie ponosiły kosztów związanych z opinią czy wyjaśnieniami innego, kolejnego biegłego.

W tym miejscu warto również zauważyć, że istnieją takie przepisy, zgodnie z którymi nie można odmówić pełnienia funkcji biegłego sądowego. Takim przepisem jest art. 174 ust. 4 i 5 ustawy z 21 sierpnia 1997 r.

o gospodarce nieruchomościami²¹. Otóż artykuł ten stanowi, że „biegłych sądowych z zakresu szacowania nieruchomości powołuje się lub ustanawia spośród osób posiadających uprawnienia zawodowe w zakresie szacowania nieruchomości [...]. Rzeczoznawca majątkowy nie może odmówić pełnienia funkcji biegłego sądowego”. Z powyższego wynika zatem, że biegłym sądowym w zakresie szacowania (wyceny) nieruchomości może być tylko i wyłącznie osoba będąca rzeczoznawcą majątkowym. Osoba taka może samodzielnie zgłosić swoją kandydaturę na biegłego sądowego (złożyć wniosek do prezesa sądu okręgowego) albo może zostać przez prezesa sądu okręgowego powołana do pełnienia tej funkcji, tj. wpisana na listę – czego zgodnie z ww. artykułem ustawy odmówić nie może, choć zgodnie z rozporządzeniem w sprawie biegłych sądowych może z tej funkcji zrezygnować. Należy jednak mieć na uwadze, że w tym przepisie jest mowa wyłącznie o biegłych sądowych (nie o biegłych *ad hoc* czy *ad casum*). W ocenie autorki niniejszego artykułu z przepisu tego należy ponadto wywieść, że dotyczy on tzw. czynnych rzeczoznawców majątkowych – czynnych zawodowo, tj. korzystających z uprawnień nadanych im ww. ustawą. Osoba, która ma uprawnienia zawodowe rzeczoznawcy majątkowego, ale w praktyce ich nie używa, bądź osoba, która zaprzestała ich używania, nie mieści się w zakresie powyższego przepisu. Posiadanie uprawnień zawodowych nie świadczy o tym, że dana osoba ma obowiązek ich używania (w rzeczywistości może wykonywać inną pracę lub inny zawód).

Jest ponadto niewątpliwe, że osoby, która kiedyś była biegłym sądowym, nie można powołać na świadka na okoliczność odniesienia się do uwag, pytań i zarzutów zgłoszonych do opinii, złożenia wyjaśnień czy sporządzenia opinii uzupełniającej. Należy zauważyć, że opinią biegłego jest wyłącznie opinia sporządzona przez osobę wyznaczoną przez sąd (lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze) – zob. uzasadnienie do wyroku Sądu Najwyższego z 10 grudnia 1998 r., I CKN 922/97²². Świadek nie może więc sporządzać opinii – czy to głównych (podstawowych), czy też uzupełniających – oraz nie może sporządzać wyjaśnień do opinii. Sąd Najwyższy w przywoływanym wyroku podniósł również, że szczególny charakter opinii biegłego uniemożliwia zastąpienie jej inną czynnością dowodową (np. przesłuchaniem świadka). Pogląd taki zaprezentował

²¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1899.

²² <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/i-ckn-922-97-wyrok-sadu-najwyzszego-520144450>.

także Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z 8 stycznia 2018 r., sygn. akt VI AGa 9/18²³; stwierdził w nim, że wspomniana substytucja jest niedozwolona, gdyż zupełnie odwrotny jest cel dowodu z zeznań świadka – ten służy ustaleniu faktów – od celu dowodu z opinii biegłego, którego powołuje się w kwestiach wymagających wiadomości specjalnych (a nie celem stwierdzenia faktów). Kumulacja ról biegłego i świadka jest więc niedopuszczalna, stąd też biegły, który złożył opinię w danej sprawie (na daną okoliczność), nie powinien być przesłuchany w niej jako świadek, bo czyni to jego uprzednią opinię bezużyteczną²⁴. Kumulacja nie dotyczy tutaj tylko sytuacji, w której osoba pełniąca funkcję biegłego zostaje powołana na świadka, ale i takiej, w której osoba będąca tzw. byłym biegłym sądowym zostaje powołana na świadka. Jednym z kryteriów rozgraniczenia roli świadka od funkcji biegłego jest posiadanie wiedzy fachowej przez biegłego w interesującej sąd dziedzinie, a zarazem jej brak u świadka. Pogląd ten reprezentują R. Bruns i A. Zenhäusern²⁵. Nie można jednak wykluczyć, że świadkiem – w znaczeniu faktycznym – jakiejś okoliczności dotyczącej przyszłej sprawy zostanie osoba mająca wiedzę specjalistyczną (fachową), która spostrzegła dany fakt tylko dzięki tej wiedzy. Sytuacja taka będzie miała miejsce wtedy, gdy przykładowo lekarz odbierający poród spostrzeże, dzięki swej wiedzy zawodowej i doświadczeniu, że dziecko żyło jeszcze w momencie urodzenia²⁶.

Powyższe rozważania oparte na przepisie art. 286 kodeksu postępowania cywilnego są tożsame z tymi opartymi na przepisie art. 201 kodeksu postępowania karnego, zgodnie z którym „jeżeli opinia jest niepełna lub niejasna albo gdy zachodzi sprzeczność w samej opinii lub między różnymi opiniami w tej samej sprawie, można wezwać ponownie tych samych biegłych lub powołać innych”.

W tym miejscu należy odnieść się także do art. 200 § 3 k.p.k. – stanowiącego, że „osoby, które brały udział w wydaniu opinii, mogą być, w razie potrzeby, przesłuchiwane w charakterze biegłych, a osoby, które uczestniczyły tylko w badaniach – w charakterze świadków”. Otóż autorka niniejszego artykułu spotkała się z takim poglądem jednego z sądów, zgodnie

²³ [http://orzeczenia.waw.sa.gov.pl/regulations/\\$N/154500000003003_VI_AGa_000009_2018_Uz_2018-01-08_002](http://orzeczenia.waw.sa.gov.pl/regulations/$N/154500000003003_VI_AGa_000009_2018_Uz_2018-01-08_002).

²⁴ <https://www.ebos.pl/zdaniem-sedziego/5112-biegly-jako-swiadek.html>.

²⁵ R. Bruns, *Zivilprozessrecht. Eine systematische Darstellung*, Berlin-Frankfurt am Main 1958, s. 309; A. Zenhäusern, *Der Zeugenbeweis im Zivilprozess*, Keller Verlag edition 1959, s. 38.

²⁶ K. Knoppek, *Rozgraniczenie dowodu z zeznań świadków i dowodu z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1984, 4, s. 122.

z którym były biegły sądowy to osoba biorąca udział w wydaniu opinii, o której mowa w ww. przepisie. W ocenie autorki jest to rozumowanie błędne. Kodeks postępowania karnego nie traktuje biegłego jako ww. osoby, o czym świadczy np. treść art. 200 § 2 pkt 1 i 2, odróżniający biegłego od osób, które uczestniczyły w przeprowadzeniu ekspertyzy. Poza tym należy podkreślić, że biegły nie bierze udziału w wydaniu opinii (ekspertyzy), lecz ją sporządza – jest jej autorem. Były biegły sądowy to więc nie osoba biorąca udział w wydaniu opinii. Gdyby tak było, to były biegły sądowy byłby powołany na biegłego jako osoba biorąca udział w wydaniu opinii, czyli były biegły sądowy stałby się biegłym w sprawie opinii przez siebie sporządzonej.

Ustawa ta posługuje się także terminem „specjalista”, który w ocenie autorki niniejszego artykułu także jest traktowany odrębnie, tj. biegły to nie specjalista, a specjalista to nie biegły. Potwierdza to tytuł rozdziału 22 k.p.k. („Biegli, tłumacze, specjaliści”).

Wart uwagi jest także art. 195 k.p.k., zgodnie z którym „do pełnienia czynności biegłego jest obowiązany nie tylko biegły sądowy, lecz także każda osoba, o której wiadomo, że ma odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie”. Wynika stąd bowiem, że biegły to nie tylko biegły sądowy, lecz także biegły *ad hoc* czy *ad casum*, o czym mowa na wstępie niniejszego opracowania. Z powyższego nie płynie jednak wniosek, że każda osoba ma obowiązek być biegłym – w tym ta, która zrezygnowała z funkcji biegłego sądowego.

Autorka spotkała się również ze stanowiskiem sądu, zgodnie z którym osoba pełniąca kiedyś funkcję biegłego sądowego jest dalej biegłym w sprawie – pomimo że z tej funkcji została zwolniona na własną prośbę. Takie stanowisko budzi wątpliwości autorki. To tak, jakby np. stwierdzić, że sędzia nie może odejść w stan spoczynku albo przenieść się do innego sądu przed zakończeniem sprawy, którą prowadzi, albo stwierdzić, że adwokat / radca prawny nie może wypowiedzieć klientowi pełnomocnictwa do reprezentacji w sądzie przed zakończeniem sprawy. Nie można traktować byłego biegłego sądowego jako osoby w dalszym ciągu będącej biegłym – jedynie z uwagi na to, że postępowanie sądowe, w którym taka osoba wydała opinię, toczy się dalej.

Konkluzje

Jak wiadomo pełnienie funkcji biegłego wymaga nie tylko bezstronności, staranności, rzetelności i terminowości, ale również odpowiedzialności. Biegły powinien ponadto budzić zaufanie zarówno sądu, jak i stron oraz uczestników postępowania.

Jak wskazuje powyższa analiza, dowód z opinii biegłego ma szczególny charakter z uwagi na to, że nie służy ustalaniu okoliczności faktycznych, lecz służy ich ocenie przez pryzmat tzw. wiadomości specjalnych, za które uznaje się „wiadomości przekraczające ogólnie dostępną w danym społeczeństwie wiedzę w zakresie określonej dziedziny”²⁷. Miernikiem jest więc poziom wiedzy człowieka o odpowiednim wykształceniu, doświadczeniu życiowym i zasobie wiedzy ogólnej²⁸. „Wiadomości specjalne” to zatem te wiadomości i umiejętności, które wykraczają poza przeciętne i praktyczne²⁹. Przyjmuje się przy tym, że o posiadaniu „wiadomości specjalnych” nie decyduje – przypomnijmy – posiadane przez daną osobą formalne wykształcenie, lecz odpowiednia wiedza w danej dziedzinie”³⁰.

Dowód w sprawie w postaci opinii sporządzonej przez biegłego jest dowodem dopuszczonym postanowieniem sądu. Postanowienie sądu dotyczy więc nie tylko dowodu w postaci opinii, ale też konkretnego biegłego, który tę opinię jest zobowiązany sporządzić. Powyższy obowiązek dotyczy jednak tylko i wyłącznie osoby powołanej na tę funkcję. Nie dotyczy zaś osoby, która już tej funkcji nie pełni (np. została z niej zwolniona na własną prośbę). Tak zwany były biegły sądowy nie ma więc obowiązków wobec sądu – miał je w trakcie wykonywania funkcji. Nie można więc żądać od osoby, która była biegłym sądowym, ani sporządzania opinii uzupełniających, udzielania odpowiedzi na uwagi, pytania i zarzuty stron postępowania, udziału w rozprawach, ani też sporządzania dodatkowych opinii. Nie można także powoływać takiej osoby na biegłego *ad hoc* / *ad casum* – po to, aby wykonała powyższe w tej samej sprawie / na tę samą okoliczność. Taka osoba biegłym sądowym już nie jest – i nie staje się z automatu np. biegłym *ad hoc* czy biegłym *ad casum*. Nie uczestniczy więc już ona w danej sprawie jako tzw. uczestnik postępowania (uczestniczyła wtedy, kiedy rzeczoną

²⁷ T. Tomaszewski, Dowód z opinii biegłego w procesie karnym, Kraków 1998, s. 48.

²⁸ Wyrok SN z 15 kwietnia 1976 r., sygn. akt II KR 48/76, OSNKW 1976, nr 10–11, poz. 133.

²⁹ Wyrok SN z 23 listopada 1982 r., sygn. akt II KR 186/82, OSNPG 1983, nr 5, poz. 59.

³⁰ S. Waltoś, Proces karny – zarys systemu, Warszawa 2009, s. 383; L. Piotrowska, Biegły sądowy – funkcja czy zawód?, op. cit., s. 50.

funkcję pełniła). Należy podkreślić, że biegłym nie zostaje się na całe życie, lecz jest się nim bądź przez określoną prawnie kadencję, bądź jest się nim doraźnie. To samo dotyczy udziału w rozprawach. Należy pamiętać, że każda osoba wezwana do sądu musi zostać wezwana w jakimś charakterze (np. w charakterze biegłego sądowego, biegłego *ad hoc*, biegłego *ad casum* itd.). Nie można więc wzywać osoby, która była biegłym sądowym i zobowiązywać jej do obowiązkowego stawiennictwa na rozprawie (jako biegłego), gdzie oczekuje się od niej udzielania wyjaśnień oraz odpowiedzi na uwagi, pytania i zastrzeżenia sądu oraz stron postępowania – dotyczących sporządzonej przez nią wcześniej (jako biegłego sądowego) opinii.

Powyższe uwagi dotyczą również instytutu naukowego lub naukowo-badawczego, który został powołany w sprawie na konkretną okoliczność i wykonuje obowiązki biegłego podczas pełnienia tej funkcji. Instytut taki nie staje się biegłym na zawsze (tj. na cały okres swego istnienia).

Reasumując: osoba pełniąca kiedyś funkcję biegłego sądowego może być powołana np. na biegłego *ad hoc*, ale w innej sprawie i na inną okoliczność niż ta, której dotyczyła wydana przez nią opinia jako biegłego sądowego (analogicznie jest w przypadku powołania byłego biegłego sądowego na świadka: biegły sądowy może być świadkiem, ale nie w tej sprawie, w której wydawał opinię). Jeśli jednak dana osoba nie może przyjąć na siebie tej funkcji, powinna zgłosić do sądu przeszkody uniemożliwiające jej bycie biegłym *ad hoc* itd.

W razie rezygnacji biegłego z funkcji i skreślenia go z listy biegłych należy się zgodzić, że nie ma obowiązku sporządzania opinii – poza dokończeniem dotychczas zleconych. Nie ma też przeszkód, by taka osoba mogła być powołana w sprawie jednorazowo jako biegły *ad hoc* – trudno znaleźć tu ograniczenia normatywne. Może też jednak odmówić przyjęcia tej roli i sporządzenia opinii jako biegły *ad hoc* (art. 280 § 1 k.p.c.).

Abstrakt

W niniejszym artykule autorka odniosła się do definicji pojęcia biegły (biegły sądowy, biegły *ad hoc*, biegły *ad casum*) oraz do jego praw i obowiązków. Wskazała ponadto na formę powołania biegłego, w tym instytutu naukowego (instytutu naukowo-badawczego), wynikającą z przepisów prawa. Ponadto przedstawiła własne poglądy na temat statusu byłych biegłych sądowych – czyli osób, które kiedyś tę funkcję pełniły – a także wskazała na różnice pomiędzy biegłym a świadkiem.

Słowa kluczowe: biegły sądowy, biegły *ad hoc*, biegły *ad casum*, instytut naukowy, instytut naukowo-badawczy, świadek.

BIBLIOGRAFIA

Bruns R., *Zivilprozessrecht. Eine systematische Darstellung*, Berlin–Frankfurt am Main 1958.

Klich A., Świadek w postępowaniu cywilnym, 2017, <https://kdskancelaria.pl/swiadek-w-postepowaniu-cywilnym/>.

Knoppek K., *Rozgraniczenie dowodu z zeznań świadków i dowodu z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1984, 4. Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. T. Dolecki, T. Wiśniewski, LEX/el. 2013.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. M. Manowska, LEX/el. 2015.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, Legalis/el. 2017.

Opiela M., *Dowody w postępowaniu sądowym*, „Miesięcznik Ubezpieczeniowy” 2013, 9.

Piotrowska L., *Biegły sądowy – funkcja czy zawód?*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2017, 1(40).

Piotrowska L., *Szczegółowa analiza stanu prawnego i stanu faktycznego nieruchomości jako fundament opinii biegłego sądowego w sprawie z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego*, „Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych” 2017, 2(41).

Piotrowska L., *Funkcja biegłego w postępowaniu cywilnym, karnym i administracyjnym*, *Novae Res*, Gdynia 2022.

Powołanie biegłego, red. nauk. K. Kremens, J. Skorupka, LEX/el. 2015.

Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz, red. A. Górski, LEX/el. 2013.

Siedlecki W., Świeboda Z., *Postępowanie cywilne – zarys wykładu*, Warszawa 2001.

Tomaszewski T., *Dowód z opinii biegłego w procesie karnym*, Kraków 1998.

Waltoś S., *Proces karny – zarys systemu*, Warszawa 2009.

Zenhäusern A., *Der Zeugenbeweis im Zivilprozess*, Keller Verlag edition 1959.